

LUND
UNIVERSITY

Pedagogiska institutionen
Box 199, 221 00 Lund

PED 440
Kandidatuppsats, 10 poäng
41-60 poäng
2001-11-06

INTEGRERANDE ARBETSFORMER I KOMVUX-UNDERVISNINGEN

Kristina Finnegan & Niklas Persson

**Handledare:
Piotr Szybek**

Abstract

2001-05-17

Ped 440 41-60p

Sidantal: 37

Titel: Integrerande Arbetsformer i Komvux-utbildningen

Författare: Kristina Finnegan och Niklas Persson

Handledare: Piotr Szybek

Bakgrund: Vid kontakt med skolan Lunds Komvux-skola, framkom det under det inledande samtalet att de ansåg att det förelåg ett integrationsproblem, dvs. att grupper inte integrerades utan olika invandrargrupper och svenskar höll sig var för sig. I samtalet diskuterades det också hur detta integrationsproblem inverkar på inläringen, hur viktigt språket var för inläringen samt hur brister i språket kan inverka negativt på utbildningen.

Syfte: Uppsatsens övergripande syfte är att belysa olika hinder, te x. kulturella och sociala hinder, för integration vid grupparbete vid Komvux och hur dessa inverkar på inlärningsprocessen.

Frågeställningar:

- Vilka faktorer försvårar integrationen mellan olika nationaliteter vid grupparbete på Komvux?
- Vilken inverkan har integrationsproblemen på inlärningsprocessen?

Metod: Skriftlig enkät med öppna frågor till 5 lärare samt 44 enkäter till elever som studerar vid skolan. Enkätfrågorna var blandade med öppna frågor och fasta svarsalternativ.

Resultat: Språket uppfattas som ett stort problem för integration både av deltagarna i undersökningen och av litteraturen. I uppsatsen diskuteras även olika faktorer såsom sociala, kulturella och historiska, som kan påverka integrationen.

Nyckelord: Integration, skola, invandrare och kommunikation.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och problemformuleringar	5
2. Teorigenomgång	6
2.1 Kultur	6
2.2 Lärande- ett samspel med den sociala omgivningen	6
2.2.1 BETYDELSEN AV ATT FÅ ANVÄNDA SINA EGNA ERFARENHETER	6
2.2.2 BETYDELSEN AV ATT KÄNNA ATT MAN KLARAR AV	7
2.2.3 STRÄVAN EFTER ATT TILLHÖRA	7
2.3 Språket - en del av integrationsproblem	8
2.3.1 SVENSKA SPRÅKETS BETYDELSE FÖRR OCH NU	8
2.3.2 GESTER OCH MINSPEL	9
2.3.3 PROSODI	9
2.3.4 SPRÅKAVVIKELSER	9
2.3.5 SPRÅKET SOM FÖRSVARSMEKANISM FÖR EN HOTAD SVENSKHET	10
2.3.6 SKOLANS OCH LÄRARNAS SYN PÅ MÅNGFALD OCH SPRÅKET	11
2.4 Faktorer som kan försvåra integration	12
2.4.1 ETNOCENTRISM	12
2.4.2 VI OCH DOM	12
2.4.3 VÄRDERINGAR	13
2.4.4 KOMMUNIKATIONSMÖNSTER	13
2.5 Kulturmöten	14
2.5.1 ATT TA KONTAKT	14
2.5.2 SVENSK KOMMUNIKATION	14
2.5.3 INITIALA SEKVENSER	15
2.5.4 MEDIALA SEKVENSER	15
2.5.5 FINALA SEKVENSER	15
2.5.6 TURTAGANDE	15
2.5.7 FEEDBACK	15
2.5.8 KROPPSAVSTÅND	16
2.5.9 KONFLIKTUNDVIKANDE	16
2.6 Umgängesregler	16

2.7 Identitet	17
2.7.1 DUBBEL IDENTITET	17
2.8 Interkulturell undervisning	17
2.9 Vad säger läroplanen?	18
3. Metodkapitel	19
3.1 Val av metod	19
3.2 Pilotundersökning och huvudundersökning	19
3.3 Bortfall	20
4. Resultat	21
4.1 Sammanställning lärarintervjuer	21
4.2 Resultatredovisning	23
4.2.1 ANTAL ÅR I SVERIGE-VILJA ATT ALLTID ARBETA MED ANDRA NATIONALITETER	23
4.2.2 ANTAL ÅR I SVERIGE-UPPLEVELSEN AV ATT ARBETA MED ANDRA NATIONALITETER	24
4.2.3 ANTAL ÅR I SVERIGE- ÅSIKT OM ARBETSGRUPP FÖR OPTIMAL INLÄRNING	25
4.2.4 NATIONALITET-ARBETSGRUPPSPREFERENS	26
4.2.5 NATIONALITET-UPPLEVELSEN AV ATT ARBETA MED ANDRA NATIONALITETER	27
4.2.6 NATIONALITET-GRUPPERINGSFREKVENNS	28
5. Diskussion	29

Källförteckning

Bilagor

1. Inledning

Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle som har berikats med mångkulturella miljöer genom migration. Av Sveriges befolkning är cirka 900 000 födda utanför Sverige och cirka 300 000 kommer från våra nordiska grannländer. I en så stor grupp av människor råder självfallet även en stor heterogenitet inom flera områden t ex utbildning, kultur och religion. Att ta emot människor med så skilda bakgrunder ställer stora krav på både samhälle och individer. En framträdande skillnad mellan många invandrargrupper och svenskar är de olika synsätten på utbildningssituationen. Att tillägna sig en med svenska mått god utbildning, främst i svenska språket, är centralt för att skapa goda förutsättningar att få ett arbete. Trots att möjligheterna till detta kan betecknas som goda, ur ett svenskt perspektiv, uppfattas det av många vuxna invandrare som förnedrande att sätta sig på skolbänken, eftersom det i många kulturer anses att skolgång hör till barnaåren och prestationer som yrkeskunnande är något man som vuxen identifierar sig med. I takt med att industrisamhället ger vika för informationssamhället har behovet av lågutbildad arbetskraft minskat och behovet av goda språkkunskaper ökat. Komvux har blivit den omfattande mångkulturella arbetsplats där människor från olika kulturer möts för att komplettera eller påbörja en utbildning. I denna arbetsmiljö kommer förutom språket, individernas olika bakgrund, erfarenheter, och förutsättningar att återspeglas i inlärningsprocessen där, människor tvingas att interagera med varandra t ex vid grupparbete. Vid kontakt med skolan (Komvux i Lund), framkom det under det inledande samtalet att de ansåg att det förelåg ett integrationsproblem, dvs. att grupper inte integrerades utan olika invandrargrupper och svenskar hölls sig var för sig. I samtalet diskuterades det också hur detta integrationsproblem inverkar på inläringen och hur viktigt språket var för inläringen och hur brister i språket kan inverka negativt på utbildningen.

1.1 Syfte och problemformuleringar

Uppsatsens syfte är att belysa olika hinder såsom kulturella och sociala för integration vid grupparbete vid Komvux och hur dessa inverkar på inlärningsprocessen.

Språkets allmänna betydelse är central för all kommunikation men andra viktiga faktorer i kontakttagandet mellan människor från olika kulturer är den icke-verbala kommunikationen och de olika kommunikationsmönster som präglar samtalet.

Etnocentrism och ”vi och dom” tänkande är tankesätt som tillsammans med kommunikationsmönster grundläggs i uppfostran och socialisationen. Utifrån detta uppkom den första frågeställningen:

- Vilka faktorer försvårar integrationen mellan olika nationaliteter vid grupparbete på Komvux?

Eftersom vuxenstuderande har livserfarenhet, poängteras detta som en viktig referensälla som ska tillvaratas. Då undersökningen gjorts på en mångkulturell Komvux skola, där vuxna elever ska ges chansen att använda sina erfarenheter, t ex vid grupparbete och berika dessa på många vis, kan integrationsproblem försvåra detta. Utgången kan mycket väl bli att invandrarelever ställs utanför vilket innebär att de aldrig känner grupptillhörighet eller att de

inte klarar av skolsituationen, vilket inverkar på deras inlärningsprocess. Härav den andra frågeställningen:

- Vilken inverkan har integrationsproblemen på inlärningsprocessen?

2. Teorigenomgång

Sökord för sökning av litteratur har varit: integration, kultur, invandrare - Komvux, invandrare – svenskar, kommunikation och interkulturell kommunikation. Vidare har olika böckers och uppsatsers referenslistor varit till hjälp.

2.1 Kultur

Uppsatsen kommer att behandla ämnet kultur. Ordet kultur är ett omfattande begrepp som, enligt Lundberg (1991) implicerar följande:

- Yt-kultur: Den kultur som är direkt iakttagbar, t.ex. stora delar av den icke-verbala kommunikationen.
- Djup-kultur: T ex. våra värderingar och hur vi uppfattar vår omvärld.
- Objektiv kultur: Alla materiella uttryck i kulturen, t ex. alla produkter som tillverkas eller skapas (inklusive vägar, byggnader etc.).
- Subjektiv kultur: Allt som vi har i hjärnan, människans subjektiva bild av sin omgivning där våra värderingar och tankemönster har en viktig del. (Lundberg, 1991)

2.2 Lärande- ett samspel med den sociala omgivningen.

Lärprocessen är förutom ett samspel mellan intellektuella, känslomässiga och färdighetsmässiga processer inom individen, även ett samspel mellan individ och den sociala omgivningen. Inläring är således en psykologisk process dvs något som sker inom individen, men även en social process så till vida att inläring sker i ett socialt sammanhang.

Segerstad et al. (1996) tar upp två synsätt om vad som påverkar inläring, där det ena synsättet ser individen som helt beroende av egna inre förutsättningar, och det andra talar om att individens förmåga att lära påverkas av den sociala omgivningen. Det framhålls vidare att det är det senare synsättet som är gällande dvs. att inläring påverkas av den sociala omgivningen, där inläring är ett samspel mellan de inre förutsättningarna (arvet) och de möjligheter man får och kan ta tillvara i samspel med omgivningen.

Vidare diskuteras i boken vikten av ett samspel med den yttre världen för att kunna veta om man förstått eller utfört något på ett riktigt sätt osv. (Segerstad et al. 1996)

2.2.1 Betydelsen av att få använda sina egna erfarenheter.

Alla människor har under en tid byggt upp personliga referensramar genom personliga erfarenheter; ett visst sätt att förstå och organisera världen. Detta utgör basen för människors förmåga att skaffa ny kunskap. Det är här viktigt att lärare tar hänsyn till dessa referensramar för att inläring ska kunna ske på bästa vis. Den som studerar är mer villig att förändra sig om den egna förståelsen av verkligheten och självförståelsen bejakas av andra och att de egna målen erkänns. Då man förnekar något av den studerandes personliga referensram är det detsamma som att förkasta den individ som levt livet, som har den referensramen.

Om de studerande hindras från att använda sina tidigare erfarenheter i undervisningen kan detta inte bara försvåra själva inläringen utan också skapa besvikelse, vilket i sin tur blockerar förmågan att lära. (Segerstad et al. 1996)

Här är det därför viktigt att läraren ser till att strävan efter integration och iver att slussa eleverna in i det svenska samhället inte hindrar invandrareleverna i att använda sig av sina egna erfarenheter och referensramar.

2.2.2 Betydelsen av att känna att man klarar av

Segerstad et. al (1996) menar att en av orsakerna till att människor vill lära har att gör med viljan att "överleva". Varje människa vill kunna förstå och hantera de situationer man stöter på och är rädda för att göra bort sig i nya situationer. Det handlar här om vilja att bemästra. Människan drivs av en vilja att skapa ordning i det hon upplever som sin vardag och en vilja att organisera information och händelser till något överblickbart så att hon kan hantera saker utifrån det hon redan vet. Detta ger en känsla av kontroll. Om man lyckas bemästra kan detta leda till att man vill och kan göra fler erfarenheter då osäkerheten minskar och verkligheten blir begriplig. Om man dock misslyckas med att bemästra en situation kan detta istället leda till att man känner sig misslyckad och känner en viss hjälplöshet i nya situationer och härav en motvilja till att lära något nytt. Förmågan att lära hänger ihop med tilltron till den egna förmågan. (Segerstad et al. 1996)

Lärare kan här påverka elevernas möjlighet att bemästra. Förmågan att bemästra begränsas om läraren gör det svårt för eleverna att använda sina personliga referensramar och förståelse vilket står i centrum för inläring. Det är även viktigt för eleverna att se sammanhang i det som ska läras och känna sig hemmastadda i lärsituationen. (Segerstad et al. 1996)

Sjögren talar här om att det är det som händer i interaktionen mellan lärare och elever som är avgörande när det gäller elevers framgång eller misslyckande. Det är här lärarens förväntningar på eleven som har avgörande betydelse. Läraren ska bekräfta eleven och eleven ska känna sig respekterad i sitt språk och kultur. Läraren måste här hitta fram till elevens tänkande och erfarenheter. Undervisningsinnehållet måste utgå från elevernas värld för att de ska känna sig motiverade och det är endast motiverade elever som lär sig något och således kan bemästra en situation. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

Även Söderlindh Franzén talar om lärarens roll när det gäller elevernas förmåga att bemästra. Det handlar här om att vissa lärare talar till vuxna invandrarelever som de talar till barn p g a att vissa invandrarelever gör samma språkfel som barn gör i svenska (t ex talar i korta satser och utelämnar vissa ordklasser). Eleven uppfattas här som yngre och mer okunnigt hjälplös än han/hon egentligen är, då paralleller dras till ett barn p g a liknande språkbrister. Detta leder enligt författaren till långsammare studietakt och varsamt handlag. (Söderlindh Franzén 1990).

Det kan här bli en slags självuppfyllande profetia där eleverna känner att inläringen går långsamt och trögt och att de känner sig långsammare än alla andra vilket i sin tur leder till att viljan att lära minskar p g a den långsamma sega inläringstakten. Detta kan även leda till segregation mellan invandrare och svenskar då invandrarna väljer att arbeta med andra invandrare eftersom av dessa inte blir behandlade som barn p g a språket, utan som jämbördiga.

2.2.3 Strävan efter att tillhöra

Det är viktigt att vid t ex ett grupparbete kunna bidra med kunskap eller information som betraktas som viktig av gruppen. Detta ger en känsla av meningsfullhet och motivation att lära. Detta behov av att tillhöra hänger samman med behov av trygghet och säkerhet och är en viktig utgångspunkt för viljan att lära. Denna säkerhet är baserad på en känsla av att tillhöra något personligt och kan på så sätt hotas genom att den studerandes erfarenheter och bakgrund ignoreras eller att lärsituationen görs fullständigt oförutsägbar, och genom att möjligheter att etablera kontakter hindras. Läraren kan dock underlätta för eleverna genom att se till att dessa behov blir tillgodosedda, genom att planera utbildningen så att eleverna får använda sig av sina tidigare erfarenheter. Möjlighet kan också ges åt eleverna att formulera sina kunskaper i ett socialt sammanhang som känns tryggt och där de kan få återkoppling till sina tankar. (Segerstad et al. 1996)

I ett klassrum där eleverna är segregerade i grupper där t ex invandrare arbetar för sig och svenskar för sig är det naturligt att en viss trygghet saknas. Grupperna blir osäkra på varandra och några elever kanske är rädda för att skapa kontakter av rädsla att göra bort sig p g a att de anser att deras språkkunskaper inte är tillräckliga. Detta skulle då enligt Segerstad påverka inläringen negativt eftersom tryggheten saknas.

2.3 Språket - en del av integrationsproblem

Det talas ofta om att invandrare som kommer till Sverige måste lära sig en god svenska för att kunna integreras på ett bra sätt in i det svenska samhället och på den svenska arbetsmarknaden.

Men är det kanske så att det bakom denna problematisering av språket, finns helt andra problem som har att göra med t ex sociala, kulturella och politiska hinder för integration?

2.3.1 Svenska språkets betydelse förr och nu

I ungefär 200 år har "ett språk, en nation" utgjort grunden för den västerländska nationalismen och språket utgör en av de mäktigaste skiljelinjerna mellan folk. Svenska språket har länge varit en stark symbol för landet. Med reformen då det folkliga språket ersatte latinet i kyrkan fick svenskan en starkare ställning i administrations- och undervisningssammanhang trots att många andra länder i Europa fortsatte att använda t ex latin parallellt med den egna språket. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

Även idag framhålls svenskans betydelse på olika sätt. Det som anses vara viktigast för invandrare när de kommer till Sverige är att de ska lära sig svenska språket. Detta motiveras genom olika faktorer där man bl a talar om språket som en viktig väg till integration i det svenska samhället.

Det finns undersökningar gjorda som visar att goda kunskaper i svenska underlättar t ex studier i andra ämnen och ger större möjligheter på arbetsmarknaden för invandrare. Söderlindh Franzén har gjort undersökningar bl a angående invandrare och den svenska arbetsmarknaden där det visar sig att arbetsförmedlarna ofta skickar tillbaka invandrare till skolan för att de ska lära sig en bättre svenska (Söderlindh Franzén 1990). Detta leder dock till att många invandrare upplever situationen som kränkande att ständigt bli avvisade och återgå till skolan. Detta i sig kan leda till förbittring bland invandrare och skapa en negativ inställning till det svenska samhället.

Liknande undersökning har även gjorts av Löfgren där det visar sig att en bättre behärskning av svenska innebär en lägre frekvens av arbetslöshet d v s större integration i det svenska

samhället. Det har även här visat sig att de invandrarelever som behärskar det svenska språket väl även får goda betyg i övriga ämnen och Löfgren förespråkar genom hela boken betydelsen av att invandrare så fort som möjligt får undervisning i svenska, för att utveckla svensk språkfärdighet och på så vis kunna klara av skolan och utbildning efter grundskolan.

(Löfgren 1991)

Det finns dock skilda uppfattningar om vad som är en bra svenska där det finns konflikter mellan lärare och invandrare angående termen en "bra svenska". Runfors (1993) tar upp ett exempel på hur det finns skillnader i vad som anses vara en bra svenska där det blivit en konflikt mellan invandrare från mellanöstern och svensklärare. De svenska lärarna vill att eleven ska uppnå i stort sett samma svenskkunskaper som en svensk har, vilket de anser krävs för ett fullvärdigt deltagande i samhället, medan invandrarna från mellanöstern har betydligt lägre krav. Detta kan enligt Runfors bero på att invandrarna anser det lönlöst att kämpa för att utveckla språket då de inte kommer få ett arbete som kräver en hög språklig nivå. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

2.3.2 Gester och minspel

Svenskar använder sig inte av allt för mycket gester och minspel, när man talar. Enligt Daun (1983) är svenskens mimik svag och för mycket gestikulerande ogillas. Dessutom ska man som svensk hålla sig relativt tyst och passiv. Ansiktsuttrycken är väldigt viktiga, för att ge information om en persons känslotillstånd. För många icke-svenskar kan det därför vara svårt att läsa vilka känslor svensken förmedlar vid samtalet. I allmänhet visar svenskar inte känslor mot människor de inte känner vilket märks tydligt i den svenska debatten, där endast sakskäl gillas som argument. Det anses vara av låg status att använda sig av känslouttryck när man argumenterar. (Daun,1983; Allwood,1981)

2.3.3 Prosodi

Prosodi är hur man i det talade språket använder sig av, intonation, tryck, tonhöjd och duration som är en viktig del i språket där man framställer vad som är viktigt, och vad som ligger i bakgrunden, när man talar. Prosodin talar även om, om en utsaga är ett påstående, en fråga eller ett utrop. Enligt vad invandrare säger, så talar svenskar med en jämn, dämpad röst. Att tala långsamt och med flera pauser, är också väldigt svenskt. "Lagom är bäst", är ett talesätt som passar bra in på hur svenskar använder verbala och icke-verbala hjälpmedel (Daun, 1983; Allwood, 1981).

2.3.4 Språkavvikelser

Det finns i Sverige stor tolerans mot inhemska språkavvikelser. Transkribering av inspelade samtal visar otaliga språkfel som alltid finns i muntlig kommunikation. Det är här det sociala samspelet - gester mimik, samtalsteknik och intonation som förenas med själva språket och som skapar en kommunikation som upplevs som normal eller som främmande och störande.

Det är den sociala och kulturella kompetensen som döljer eller framhäver språkliga avvikelser. Det skulle troligtvis vara lättare för en stockholmare att arbeta med en dansk med gemensamma nordiska referenser, trots språksvårigheter, än att arbeta med t ex en arab vars beteende kan vara förbryllande. Araben har här inte den kunskap om det otillåtna och det tillåtna i den svenska affärsvärlden som en dansk har. Den tysta kunskap som ryms i den sociala kompetensen är definitionsmässigt svår att beskriva men är lika viktig som språkliga kunskaper.(Sjögren, Runfors, Ramberg red, 1996)

Om detta diskuterar även Allwood (1981) där han menar att svenskar gärna vill dra en skarp gräns mellan arbetsliv och privatliv. Det innebär att svenskar inte gärna umgås privat med arbetskamraterna, trots att de kanske arbetat tillsammans under många år. Tyvärr innebär detta att invandrare kan ha svårt att få en djupare kontakt med svenskar, då de enda svenskar de träffat är dem på arbetsplatsen. För många invandrare är det konstigt att svenskar kan "stänga" av en positiv relation då de går från arbetsplatsen. Det finns självklart undantag, t ex inom försvarsmakten dit de anställda flyttat in från många olika platser, och där de anställda umgås såväl på arbetet som privat.

Enligt Phillips Martinssons bok "Swedes as others see them" (1981), Daun, (1983), är det ett handikapp för svenska affärsmän att dra en skarp gräns mellan arbetsliv och privatliv i kontakten med utländska kunder. Svenskarna talar oftast om sådant som hör till förhandlingen och uppdraget, och inte som i många fall utomlands, med lite "privatsnack" som uppvärmning. För många svenska affärsmän är det mer personliga samtalet relativt ovidkommande, eftersom de fokuserar på uppdraget. För en del andra länder, t.ex. arabländerna, är det nödvändigt att få en djupare personlig relation och ett förtroende, innan man kan diskutera kontrakt och uppdrag.

Här kan man dra en parallell till skolan där samma situationer skapas. Det är inte svårt att se varför en invandrare kanske väljer att arbeta med någon från samma eller närliggande land med samma referensramar än att arbeta med en svensk med i vissa fall helt annorlunda referensram. Likaså att svenskar söker sig till svenskar för att underlätta skolarbetet då det går smidigare eftersom de har samma kulturella kompetens och det blir få missförstånd i form av språkliga eller kulturella avvikelser.

Sjögren menar att inläring av det svenska språket lyfts fram i massmedia som nyckeln till samhällsdeltagande, men att det med detta skymmer andra väsentliga komponenter som sociala, etniska, politiska och historiska aspekter som samspelar i integrationsprocessen. (Sjögren, Runfors, Ramberg, red 1996)

I stället för att koncentrera sig på att lära ut svenska språket måste man således se till att invandrare får en utbildning i te x svensk samhällshistoria, kultur och historia för att lättare förstå och kunna integreras i det svenska samhället.

Detta har dock visat sig vara ett problem då det framkommit i undersökningar (Söderlindh Franzén, 1990) att invandrare inte är intresserade av att lära sig hur svenskar lever, svensk historia osv, utan främst vill lära sig rena språkkunskaper som de anser nödvändiga för att kunna gå vidare i utbildning och yrkesliv.

Det blir här skolans uppgift att tydliggöra behovet av att lära sig svensk historia och kultur för att underlätta integrering.

Det krävs naturligtvis en ökad kunskap även hos svenskar om andra kulturer som leder till större förståelse för andra människors kulturer och värderingar.

Svenskarna befinner sig här i en maktposition där de kan bekräfta eller underkänna invandrades tillhörighet. Majoritetens inställning är här av största betydelse. Integration innefattar anpassning både från svenskar och invandrare och kan inte ses som en enkelriktad anpassningsprocess från invandrarna. (Rojas, 1995)

2.3.5 Språket som försvarsmekanism för en hotad svenskhet

Det talas överallt om att invandrare måste lära sig en god svenska och inte minst hörs dessa röster från skolorna och lärarna. Det känns naturligt att invandrare som kommer till ett nytt

land bör lära sig språket för att klara sig bra i samhället, men hur pass höga krav kan man egentligen ställa? Måste verkligen alla invandrare behärska språket till fullo för att ha samma möjligheter som svenskar i skolan och på arbetsmarknaden eller döljer det sig något annat bakom detta tjat om krav på en god svenska?

Sjögren diskuterar detta problem där hon menar att denna fokusering på språkets betydelse gör att det utvecklas en större känslighet för språkliga fel hos de som lyssnar. Att tala en god svenska blir till ett särskiljande mellan vi och dem. Författaren menar att kraven på en god svenska utgör en funktion av samhällets försvar mot det främmande. Genom dessa krav kan konkurrenter på ett bekvämt och framgångsrikt sätt hållas borta.

Vidare talar Sjögren om att genom att värna om språkets kvalitet, värnar man samtidigt om språkgruppens identitet. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

Vi lever idag i ett samhälle som är starkt influerat av andra språk. Nya språk kommer hela tiden in i Sverige genom migration och inte minst genom massmedia där engelskan har stort inflytande. Om man lyssnar på ungdomars och barns samtal (där språkinfluenserna är mest framträngande) hör man ständigt engelska ord inbakade i meningarna. För att ta ett trivialt exempel på det stora inflytande från andra länder som finns i Sverige, fanns ett inslag på nyheterna för ett tag sedan där barn skulle berätta vad svensk husmanskost var. Inte ett av barnen räknade upp en svensk maträtt.

Detta stora inflytande från andra länder, där språket är en stor del som håller på att förändras, kan skapa en osäkerhet om vad som är svenskt och det blir en konflikt mellan den gamla rotade traditionen och dagens förhållande.

Denna osäkerhet som skapas av förändringar framkallar motreaktioner och man söker återskapa ordningen. Detta görs genom att kräva att alla ska lära sig svenska i tro att den beprövade samhällsordningen då är säkrad. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

2.3.6 Skolans och lärarnas syn på mångfald och språket

Man skulle kunna se skolan som en förberedelse för samhället, där skolan speglar de normer och värderingar som finns i samhället. Skolan skapar i sig också samhället genom att det är elevernas värderingar, normer osv som så småningom kommer ut i samhället. Här har lärarna en betydande roll, då det är deras uppfattningar om hur samhället ser ut eller bör se ut som färgar undervisningen.

Runfors har gjort en undersökning på skolor som visar att man betonar ”det lika” i skolorna och det som då främst betonas är det svenska och främst det svenska språket. Det sker en nedtoning av etniska och kulturella skillnader och en ovilja finns att särbehandla någon utifrån ursprung. Bakom detta synsätt ligger en tanke om allas lika värde. Samtidigt som lärarna försöker se eleverna som människor med lika värde och man bortser från olikheterna, finns även motsägelsefulla uttalanden om att man ska respektera vars och ens ursprung, då man inte kan rå för varifrån man kommer. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

Söderlindh Franzén (1990) diskuterar även detta där hon menar att vuxenundervisningen för invandrare är starkt fokuserad på det svenska. Det handlar om svenska seder och bruk och svenska normer. Hon ställer sig frågan om dessa kunskaper är nödvändiga för en invandrare eller om de har att göra med att klargöra för den invandrade eleven dennes position som icke svensk. (Söderlindh Franzén 1990)

Genom att hela tiden fokusera på det svenska och ignorera andras kulturer och seder, blir det allt tydligare för invandraren hur olik han/hon är, och att dessa olikheter bör suddas ut så att

alla istället kan förenas i det gemensamma svenska. Detta att lära sig att ignorera sin bakgrund kan knappast vara bra för självkänslan och skulle kunna leda till missnöje med det svenska systemet och skolan, vilket i sin tur skulle påverka inläringen negativt.

Medan man i skolorna bortser från olikheter förknippade med ursprung, så står likväl språkskillnaderna i centrum. Det är av största vikt att eleverna lär sig svenska och uppnår svenskbehärskning i nivå med infödda svenskar.

Språkbristerna ses av lärarna som en viktig orsak till att inläring och undervisning inte fungerar. Svenskan ses inte bara som ett kommunikationsverktyg utan också som en symbol för kulturell kompetens och identitet. Svenskbehärskning kopplas till elevens chanser att klara sig i samhället dvs i vidare utbildning, arbetsliv och för en framtid i Sverige.

Det är inte bara en god svenska med bra grammatik som förespråkas av skolan utan man vill även se en felfri och brytningsfri svenska. Detta skulle då inte bara öppna dörrar till det svenska samhället i allmänhet utan till vissa sektorer av samhället som ska ge möjligheter till det som betraktas som bra arbeten. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

Rojas (1995) menar att det svenska sättet att hantera skillnader innehåller krav på konformitet som är omöjlig att uppnå. Detta leder till en känsla av utanförskap och social förnedring ur vilken en ickesvensk identitet formas.

Ett annat problem som ofta kommer upp i diskussioner om varför integration mellan svenskar och invandrare försvåras, är att invandrare och svenskar ofta bor i skilda områden och därför inte integreras utanför skolan.

Rojas menar dock att problemen med integration inte har att göra med att invandrare bor och lever skilda från svenskar. Han drar här en parallell till invandringen av svenskar i USA på 1800-talet där svenskarna höll ihop och bodde tillsammans och inte påtvingades institutioner som inte passade deras behov. Detta skapade dock inga svenska getton i Amerika utan var istället en betydelsefull faktor som underlättade deras integration i det amerikanska samhället. Det gav möjlighet att använda det gemensamma språket, kulturen, traditioner för att kunna bygga upp egna institutioner och en dynamisk företagsverksamhet.

Med detta vill Rojas ha sagt att ingen kan förankra sig i ett land som inte öppnar sig utan bara kräver anpassning. ”Att förankra sig är inte möjligt utan att förändra den verklighet som man ska förankra sig i.” (Rojas 1995, s.88)

2.4 Faktorer som kan försvåra integration

2.4.1 Etnocentrism

Vi är alla mer eller mindre etnocentriska i den mening att vi bedömer andra utifrån våra egna erfarenheter och värderingar. Vår verklighetsuppfattning blir den måttstock vi anlägger för att bedöma förhållanden och företeelser i andra länder och kulturer. Ett etnocentriskt synsätt kan förstärka motsättningar mellan länder, mellan olika generationer, mellan sociala grupper i samma land, mellan invandrare och icke-invandrare och så vidare. Människor i skilda sociala miljöer uppför sig olika och har olika uppfattningar om vad som är rätt och fel, gott och ont, naturligt och onaturligt. Lundberg (1991) påpekar att, vårt sätt att vara och tänka och vårt beteendemönster, är resultat av en lång inlärningsprocess. Vad vi lär oss är beroende av vår omgivning, familjeförhållanden, umgänge och arbete. Vår miljö och alla dessa faktorer som nämnts bidrar till val av vänner och partner.

2.4.2 Vi och dom

Olika miljöer formar ”olika” människor. De som lever i samma miljö och under likartade förhållanden känner ofta gemenskap med varandra. De blir en ”vi-grupp”. De andra är ”dom”.

Inom vi-gruppen utvecklas ofta en känsla av samförstånd. Mellan grupperna kan utvecklas en känsla av missförstånd. Det finns då en risk att vi inte ser varandra som individer utan som typer, som representanter för en grupp, om vilken man har förutfattade meningar. Då är det oerhört svårt att skapa relationer med de ”andra” som på fysiskt eller psykiskt sätt skiljer sig från majoriteten. Bauman (1990) menar att ”vi” och ”de” inte bara står för två skilda grupper utan också för två skilda attityder: ”å ena sidan förtroende, tillgivenhet, trygghet, samarbetsvilja och å den andra misstänksamhet, motvilja, rädsla, Stridslystnad.” (Bauman, 1990, s 53) Enligt Bauman (1990) är det just det antagonistiska förhållandet mellan grupperna som gör dem verkliga eftersom de definierar varandra. Utgruppen är den imaginära motsatsen till sig själv vilket ingruppen bygger sin identitet runt och som ger gruppen dess sammanhållning, solidaritet och trygghet.

2.4.3 Värderingar

Värderingar är den del av kulturen som går djupast. Våra värderingar har vi fått med oss genom socialisationen och uppfostran. Värderingarna som förmedlas är vanligtvis omedvetna men dessa värderingar styr, enligt Lundberg (1991) vår omvärldsuppfattning. Vid ett interkulturellt möte kan man endast se olika beteenden och eventuellt attityder hos individen dvs. stora delar av det icke-verbala beteendet, värderingarna som styr en persons antaganden är till skillnad från det icke-verbala beteendet inte iakttagbart. Lundberg (1991), framhåller att värdenormer tillhör de mest betydelsefulla faktorer som påverkar interkulturell kommunikation. Människans kommunikativa beteende formas av hennes värdesystem. Värderingar styr vår uppfattning om en annan människas sätt att tala. Ett visst sätt att tala kan inom en kultur uppfattas som trovärdigt och uppriktigt, medan det inom en annan kultur kan uppfattas som mindre trovärdigt. Värderingar påverkar också vilka kommunikationskanaler vi föredrar. Inom vissa kulturer anses att vissa kommunikationskällor, t.ex. personlig kontakt, vara den mest betydelsefulla kontakten

2.4.4 Kommunikationsmönster

Att just den typen av kommunikationsmönster som uppstått i Sverige finns, beror på många olika faktorer, exempelvis; genetik, klimatet, närings- och resursbasen, verksamheter i samhället, befolknings- och boendetäthet, urbanisering, socioekonomiska förhållanden, religion, politik, ideologier, etc. Dessa faktorer påverkar varandra. Med tanke på att den svenska, relativt homogena, befolkningen har gemensamma grundläggande värderingar, delar man en viss grundinformation Denna typ av kultur kallas ”high-context culture” (Hall, 1984). I en ”high-context culture”, behöver inte allt uttalas, utan man använder sig av språkliga koder, så kallade ”restricted codes”. Kommunikationsmönstren i Sverige har uppstått i ett relativt litet och homogent land, men Allwood (1981) poängterar att mönstren är dynamiska och föränderliga. Detta innebär att vi i Sverige p g a invandringen håller på att förändra våra kommunikationsmönster, som möjliggör ett fungerande interkulturellt samhälle. (Daun, 1983; Allwood, 1981; Hall, 1984)

Varje kultur har sitt eget kommunikationsmönster, vilket innebär att det finns explicita och implicita regler för det verbala och icke-verbala beteendet inom just den kulturen. Detta gäller för såväl svensk som andra kulturer. De implicita reglerna som styr det verbala och icke-

verbala beteendet och även andra beteenden, ligger på en omedveten, underliggande kulturnivå som benämns ”primary level culture”. (Hall, 1984) Eftersom reglerna i kommunikationsmönstret inte är medvetna regler, så är det först i ett interkulturellt möte man blir medveten om sitt kommunikationsmönster, och därav kan tala om vad som är specifikt just för det svenska kommunikationsmönstret och den svenska kulturen. Att bli inte kunna ”se” det egna kulturella kommunikationsmönstret kallas etnocentrism. Man värderar allt utifrån den egna kulturen, även om det är omedvetet. Enligt Lundberg (1991) kommer man till insikt om den kulturella variationen då man som individ kommer i kontakt med en annan kultur. Att vara medveten om den kulturella skillnaden när det gäller verbalt och icke-verbalt beteende, gör att man kan undvika missförstånd. Det är med hjälp av kommunikationsmönster som man tolkar och förstår vad som kommuniceras. Det sagda understryks av det icke-verbala beteendet som kan vara ett avsiktligt eller ett oavsiktligt beteende. Att man som individ medvetet använder sig av icke-verbala medel i kommunikation innebär att kommunikationen är fullt utvecklad. (Allwood, 1981; Lundberg, 1991; Daun, 1983)

Något som starkt påverkar de svenska kommunikationsmönstren, är uppdelningen mellan privat och offentlig sfär. Man betar sig annorlunda och pratar om helt olika saker, beroende på vilken sfär man befinner sig, vid just ett tillfälle. Den privata sfären, är enbart till för nära och kära. Där har man lärt sig att slappna av, medan man i offentliga sammanhang inte känner sig hemmastadd. Därför försöker man att förutse vad som skall hända, kontrollera situationen, och undvika dispyter (Daun, 1983). Man vill gärna som svensk undvika konflikter utav respekt för den andres åsikter. Svenskar eftersöker trygghet i samtalssituationen vilket medför att man använder sig av olika ritualer. Även detta är tecken på en ”high-context culture”. Med tanke på den gräns svensken drar mellan offentligt och privat, gör att han har svårt för att ”kallprata”, vilket kan vara viktigt vid kontakten med andra kulturer. Det kan vara i affärssammanhang eller när man skall lära känna nya människor. Allt man säger skall fylla en funktion. Man skall inte prata för nöjes skull. Därav ser man positivt på tystlåtenhet. (Daun, 1983; Hall, 1984)

2.5 Kulturmöten

Fördomar mot invandrare är emellertid inte bara en fråga om otrygghet och bristande kunskap. Undersökningar har visat att de svenskar som har personliga kontakter och umgänge på fritid med invandrare har en ganska positiv syn på dem. De som enligt Olsson (1986) saknar egna erfarenheter av invandrare och andra länder har en negativ inställning. Yngre generationer visar också en mer positiv attityd. De flesta invandrarbarn och ungdomar berättar att man kan diskutera och skoja med svenskar i samma ålder, men om invandrarbarnen söker värme och samhörighet så är det bland andra invandrarbarn man letar. (Olson, 1986).

2.5.1 Att ta kontakt

Många av invandrare är mycket öppna, de går fram och pratar i jämförelse med svenskar som håller distans. Daun (1983) har diskuterat fenomenet i termer av offentligt och privat jag. Invandrare pratar mer än gärna om intima företeelser med människor som de inte känner så bra. Det skrämmer svenskarna som har svårt att dela de innersta känslor med någon som de inte känner väl. Det finns många regler och koder som invandrare inte vet, och som vi svenskar inte lär ut, som vi tycker underförstått att de ska förstå. (Lundberg 1991; Daun, 1983)

2.5.2 Svensk kommunikation

Det svenska sättet för kommunikation varierar mellan individ, situation och kontext. Man måste även ta hänsyn till de syften, motiv, värderingar, e t c, som gör att en kommunikation kommer till stånd eller inte. Det man försöker att göra är att hitta gemensamma drag hos svenskarna, så att man kan generalisera. Även tystnad är ett sätt att kommunicera. Svenskar tar längre tid att formulera sig och man visar även respekt gentemot den som talar genom att inte avbryta och vara tyst (Daun, 1983). Allwood (1981) påpekar fler bakgrundsvariabler som påverkar kommunikationen, exempelvis; yrke, ålder, kön, region, maktställning, religion/politik e t c.

2.5.3 Initiala sekvenser

Initiala sekvenser är de man använder sig av för att upprätta kontakt med den man önskar tala med., I Sverige använder man sig av blickar. Därefter använder man sig av blickkontakt för att visa intresse, ärlighet och uppriktighet. Man får absolut inte stirra på en svensk, då detta uppfattas som obehagligt. Hälsningen är viktig vid första delen av ett möte. Svensken kan hälsa även på främlingar, exempelvis när man ute på sport och friluftsliv, till skillnad från att hälsa på en främling på gatan. En lätt böjning av huvud och nacke, d v s att man nickar till varandra, är en fullgod hälsningsprocedur i Sverige. Även handskakning är vanligt. Svenskar har en ganska låg hälsningsfrekvens, vilket kan innebära att de uppfattas som nonchalanta eller respektlösa, medan svensken uppfattar sig som, att man inte är påträngande eller insmickrande. Att presentera sig i Sverige, innebär att svensken själv säger sitt namn och trycker handen på de personer han vill upprätta kontakt med. Ibland kan svensken föra en konversation med någon på exempelvis en buss, utan att presentera sig, vilket är helt omöjligt i vissa kulturer. (Allwood, 1980)

2.5.4 Mediala sekvenser

De mediala sekvenserna, äger rum kring samtals främsta syfte. Man använder sig av förberedande fraser för att komma fram till det som är av vikt att säga. Det kan vara att diskutera ett ämne, göra förfrågningar, ge inbjudan, etc. I Sverige använder vi oss inte så mycket av övergångsfraser, d v s ”var god” och ”var vänlig”, när vi ber om något. Detta beror på att vi inte har en bra motsvarighet till engelskans ”please” och tyskans ”bitte”. Istället använder vi oss av fraser som ”kan du”, ”skulle du kunna”, e t c (Allwood, 1981)

2.5.5 Finala sekvenser

Finala sekvenser, innebär de mönster, för hur man avslutar samtal, samt tar avsked. Oftast brukar svenskar summera det man har samtalat om, innan man avslutar exempelvis ett telefonsamtal. Vi är mer benägna att använda hälsningsfraser än avskedsfraser, vilket innebär att man efter avslutad arbetsdag, går hem utan att säga ”hej då”. Detta kan uppfattas som fientligt och kyligt, medan det för svensken är fullkomligt normalt. I Sverige använder man sig av ordet ”tack” i alla möjliga sammanhang, även för att avsluta ett samtal. I vissa sammanhang, är det närmast obligatoriskt att tacka. Exempelvis; man tackar för maten, för sällskapet, för senast, etc. (Allwood, 1981)

2.5.6 Turtagande

När det gäller turtagandet vid samtal, d v s vem som har ordet, är vi i Sverige ganska intoleranta mot avbrott. Man förväntar sig helt enkelt att få tala till punkt och blir hemskt förnärad när man väl blir avbruten. I svensk sammanträdesteknik brukar man använda sig av en talarlista där man skriver upp samtliga som vill komma till tals, som man sedan tar i tur

och ordning. I Sverige har man även en längre responstid på det som har sagts, vilket gör att svensken inte vill bli avbruten.(Allwood, 1981)

2.5.7 Feedback

Feedbacken, dvs återkopplingen, beror helt på om det är ett formellt eller informellt samtal. I Sverige använder man sig av ansiktsuttryck och applåder för att ge feedback vid offentliga framträdanden. Återkopplingen skall vara konkret och lågmält, inga utsvävningar. Att kunna se den andre samtalspartnerns ansikte är därför viktigt vid feedback. De flesta svenskar väljer att sitta mittemot varandra när de samtalar, för att kunna hålla ögonkontakt med varandra. Genom att nicka eller ruska på huvudet, ger svensken återkoppling under ett samtal (Allwood, 1980)

2.5.8 Kroppsavstånd

Kroppsavståndet svenskar emellan, brukar vara stort. Allwood (1981) menar att om någon står för nära en svensk, när de samtalar, känner denne obehag, som om man inkräktar lite på hans territorium. Det är sällan man använder sig av kroppskontakt, när man talar med en annan människa. Det beror dock i vilken situation och med vem man talar med. Är det en familjemedlem eller vän, förekommer det mer kroppskontakt. I tidigare resonemang (initiala sekvenser), beskrevs det hur svenskar hälsar på varandra. Man nickar eller tar varandra i hand. Kramar, en kyss på hand eller kind, förekommer inte såvida man inte är släkt eller nära vänner (Allwood, 1980)

2.5.9 Konfliktundvikande

Enligt Daun (1983) upplevs svenskar av andra nationaliteter som konfliktundvikande. Svenskar strävar även efter konsensus, samförståndslösning, och kan därför av andra kulturer uppfattas som att de har problem med att fatta beslut. Detta kan ha att göra med att svenskar helst inte vill visa starka känslor öppet. Redan i skolan lär sig eleverna att fokusera på det man är överens om mer än det man är oense om. Uttryck som ”jag håller med” och ”nu ska vi inte bråka” präglar ungdomarna. Svenskar anses vara bra sekreterare i internationella organ där det är viktigt med en god organisationsförmåga och en förmåga att jämka olika intressen. (Daun,1983; Lundberg, 1991)

2.6 Umgängesregler

Något som är speciellt för den svenska kulturen är att vi har en hel del regler i vår umgängesetikett, dessa regler gäller då vi umgås utanför den egna familjen. Vi ska t.ex. tacka för senast, se var och en i ögonen och lyfta glaset då vi skålar och hålla tacksamtal vid middagar. I mångt och mycket är det Jante som styr då vi inte ska vara bättre än någon annan.

Den amerikanska kulturen är en individualistisk kultur med relativt hög maktdistans och där är det tillåtet och egentligen nödvändigt att tala för sig själv, vara bättre än andra och att peka med hela handen då man är chef. Den svenska kulturen är också individualistisk men med en lägre maktdistans. Orsaken kan vara att det i USA finns en mycket högre konkurrens om alla arbeten p.g.a. en större befolkningmängd. (Daun, 1981; Hofstede, 1991)

Bernstein har påpekat hur olika koder utvecklas i kulturer som har ett ”restricted” språkmönster. (Hall, 1984). Detta innebär att språkkoden är väl utvecklad med både verbal som icke verbal kommunikation. Motsatsen heter ”elaborated” och innebär att språket inte är lika utvecklad utan kan vara fackspråk som enbart förstås av de invigda. I ”high-context”

kulturer, Hall (1984), är människorna involverade i varandra, mycket information delas och allt behöver inte förklaras utan man förstår innebörden ändå. Den japanska kulturen är en sådan kultur där mimiken, alltså den icke verbala kommunikationen, är mycket viktig. Ett annat exempel är ett par som levt tillsammans mycket länge och inte behöver använda ord för att veta vad den andra ska säga.

När svenskar i allmänhet ska umgås med människor de ej känner inträffar ett tillstånd som kan beskrivas som oro. De flesta svenskar spänner sig inför ett sådant möte, (Daun, 1983).

Detta kan bero på att de inte vet hur de uppfattas av andra.

Eftersom ett möte med okända människor är laddat med osäkerhet, strävar svenskar efter att kunna kontrollera situationen, förutse förloppet och hindra att dispyter uppstår. Strukturen i att kontrollera situationen är ägnat för att minimera det oförutsedda, det som kräver improvisation och initiativförmåga. Övriga fenomen som kan kopplas till social osäkerhet är: nedvärdering av att visa känslor, blygsel/lågmäldhet, saklighet/praktisk orientering och positiv syn på ensamhet.

I det svenska samhället finns en värdering som säger att saklighet uppskattas mer än det känslomässigt grundade omdömet. Denna värdering är tydligare inom politiken och byråkratin än inom familjen och vänkretsen. Det är ansetts som viktigt att i officiella sammanhang kunna tygla sina känslor.

2.7 Identitet

Ungdomar och speciellt tonåringar befinner sig i den fasen av livet där de ska pröva sin identitet och omgivningens normer. Invandrarungdomar ska dessutom orientera sig i ett nytt främmande normsystem vilket medför att många invandrarungdomar befinner sig i en konfliktsituation. De kan välja mellan lojalitet med familjens levnadsregler, eller med de förhärskande värderingarna i vårt samhälle, värderingar som kanske väcker föräldrarnas ogillande. (Brändefors et.al 1983)

2.7.1 Dubbel identitet

Dubbel identitet definieras som den situation i vilken en individ med invandrarbakgrund tvingas ta ställning antingen för föräldrarnas eller för det nya landets kultur – eller för båda kulturerna. Detta är i sin tur beroende av hur man integreras, assimileras eller segregeras i det samhälle man lever. Erfarenheten av att vara delaktig i fler än en kultur kan vara positiv, men benämns ofta som problematisk. I en vidare bemärkelse kan detta uttryckas som identitetskris eller identitetslös. (Brändefors et.al 1983)

2.8 Interkulturell undervisning

Lundberg (1991) anser att undervisning i interkulturell kommunikation bör innehålla fyra olika moment:

Att få en strukturerad ”kropp” av teoretiska kunskaper.

Att tränas i att se och att lyssna, som innebär en färdighet i att kunna upptäcka och tolka andra kulturers kommunikationsmönster.

Att förvärva ett självmedvetet perspektiv på sig själv, den svenska kulturen och sitt eget förhållningssätt till sin kultur.

Att lära sig att handskas praktiskt och emotionellt med interkulturella relationer.

Vidare menar Lundberg (1991) att man måste formulera mål för undervisningen innan den utformas.

- Teoretisk förståelse, d.v.s. systematiserad kunskap som underlättar för individen att tolka, strukturera och förstå.
- Förmåga att uppmärksamma kulturella uttryckssätt, d.v.s. att söka kompetens och kunskap om hur individer har olika kulturella, vardagliga och betingade beteende. Härtill skapar man sig en förmåga att se, upptäcka och förstå detta.
- Förmåga till ett självreflekterande betraktelsesätt, d.v.s. att se sig själv som en ”produkt” av den egna kulturen. Att se sig själv och kulturen utifrån ger värdefulla kunskaper vid interkulturella möten.
- Undervisningen bör innehålla känslomässiga upplevelser såväl dramatiserade som verkliga situationer, vilket tränar och tydliggör interkulturell kommunikation.
- Behärska viktiga färdigheter, d.v.s. det är viktigt att behärska specifika färdigheter som rör individens yrkesroll.

De fyra första målen anser Lundberg vara de minimikrav som krävs för att ha utvecklat generell interkulturell kompetens. Om man därtill har förmågan att behärska viktiga färdigheter inom en viss kultur så har man även utvecklat specifik interkulturell kompetens.

2.9 Vad säger läroplanen?

I läroplanen under rubriken Skolans värdegrund och uppgifter står följande:

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö /.../ Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på.

”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande”. (Lpo 94 s.5)

Samtidigt står det längre ned:

”Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där”. (Lpo 94 s.5-6)

Vidare står det:

”Alla föräldrar skall med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen. Alla som verkar i skolan skall alltid hävda de grundläggande värdena som anges i skollagen och i denna läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dem”. (Lpo 94 s.6)

Dessa citat ger en klar bild av den motsägelse som finns i läroplanen.

Det talas i läroplanen om en ökande internationalisering där vi i dag lever i ett kulturellt mångfald. Skolan skall lära ut att respektera andra kulturer och att svenskar inte är förmer än människor med annan kultur. Genom att alla elever får kunskap om sin egen och andras kulturer ska en respekt för olikheter växa fram.

Samtidigt skall dock skolan fostra eleverna i vissa grundläggande värden och värderingar som är förankrade i Sverige och läraren skall ”klart ta avstånd från det som strider mot dem” (Lpo 94 s.6)

Undervisningen ska dessutom utgå från värden som kopplas till kristen etik och västerländsk humanism. Detta strider mot det som benämnts ovan om respekt för andra kulturer. Elever som inte kommer från den västerländska kulturen får ju därmed inte sina kulturella värderingar respekterade. Det går även direkt emot den del i skollagen som säger att ”föräldrarna ska kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att de inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen” (Lpo 94 s.6)

3. Metodkapitel

Sedan uppsatsämne valts utifrån förslag från Utbildningsnämnden i Lund, upptogs kontakt med Lars Stålrup på Utbildningskansliet för ytterligare information om projektet. Möte arrangerades på Komvux tillsammans med Stålrup och en svensklärare. Under detta möte framlade båda parter sina idéer, erfarenheter och tankar bakom uppsatsämnet. Det framkom här från svensklärarens sida att det fanns ett problem med att integrera invandrare med svenskar i undervisningen, och en önskan fanns att ta reda på varför det var så, och hur man i undervisningen skulle kunna underlätta integrering.

Efter att ha gått igenom anteckningar från detta möte växte 2 problemställningar fram:
Vilka faktorer försvårar integrationen mellan olika nationaliteter vid grupparbete på Komvux?
Vilken inverkan har integrationsproblemen på inlärningsprocessen?

Det bestämdes att undersökningen skulle utföras under två lektioner (ca 50 elever) och att ca 5 lärare skulle delta. Ämnena som upplevts särskilt problematiska för integration var bl a naturkunskap och matematik. Härav valdes naturkunskap och ekonomi för undersökningen. Målet har varit att ta reda på inställningar och tankar kring integration vid grupparbete på Komvux, bland såväl invandrare som svenskar, eftersom detta sker i ett samspel dessa emellan.

Det visade sig att det inte var helt lätt att få lärare att ställa upp på en undersökning om integration då detta uppenbarligen är ett känsligt ämne. Det var några som skruvade sig mycket och gjorde allt för att komma på undanflykter för att slippa vara med.

3.1 Val av metod

Enkäter med fasta alternativ blandat med öppna frågor valdes till eleverna, då detta vid tidigare undersökning (B-kursen) visat sig vara en bra metod för att få fram så mycket värdefull information som möjligt från eleverna, till skillnad från t ex enbart fasta svarsalternativ där bakomliggande värdefull information kan försummas. Med tanke på vad som skulle studeras (se problem-ställningarna ovan), där elevernas egna funderingar och tankar

kring integration söktes, vore enkäter med enbart fasta alternativ utan motivering en olämplig metod.

Till lärarna valdes skriftlig enkät med öppna frågor för att ge dessa en chans att lämna genomtänkta svar vilket eftersträvades för att få ett genomtänkt underlag. (Patel & Davidsson,1994)

3.2 Pilotundersökning och huvudundersökning

Enkäter delades ut till ett tiotal elever med varierande nationalitet. Eleverna fick här veta syftet bakom enkäten och att den var helt anonym. Det fanns också möjlighet att ställa frågor om något var oklart.

Efter det att svaren och kommentarerna gått igenom, lades ett alternativ till en av de fasta svarsalternativen och en fråga omformulerades då det visat sig att den var oklar.

När ändringen av enkäten var färdig delades alla enkäter ut vid en naturkunskap undervisning och vid ett undervisningstillfälle i ekonomi. Klasserna vid båda tillfälle var av blandade nationaliteter ca hälften. Syftet och att enkäten var anonym klagjordes för eleverna samt betydelsen av att man svarade på alla frågor och även motiverade så gott man kunde. Möjlighet att fråga vid oklarheter fanns under hela tiden. Svaren samlades in direkt efter att alla var färdiga för att undvika bortfall i form av att enkäter som kommer bort.

Enkätfrågorna delades ut till var och en av lärarna med instruktioner om undersökningens syfte och anonymitet för varje deltagare. Dessa hade sedan en vecka på sig att svara på frågorna och skulle vid ett bestämt tillfälle lämna svaren i ett kuvert till kontaktperson Maria Mörk .

3.3 Bortfall

Eftersom enkäterna samlades in direkt efter att de blivit besvarade fanns här inget bortfall. Vissa frågor lämnades dock obesvarade.

När det gäller lärarenkäterna saknades en av de utdelade.

4. Resultat

4.1 Sammanställning lärarenkäter

Vid sammanställningen av lärarenkäterna har vi valt att skriva ut frågorna först och därefter kommer svaren i samma ordning efter varje fråga. Lärarsvaren kommer i samma ordning d v s den som svarar först i alla frågorna är samma person o s v. Vid vissa svar står bara streck vilket innebär att personen ej svarat på frågorna. Antal lärare som svarat på frågorna är 4.

Upplever du att det finns ett integrationsproblem, dvs att olika folkgrupper grupperar sig och att detta skapar problem i undervisningen?

B/Om ja: Vad är det för problem som uppstår?

C/ Vilken inverkan har detta på inläringen?

- Eftersom jag sedan ett par år tillbaka i stort sett endast har svenskar i modersmålssvenska har jag inte något större problem med grupperingar beroende på nationalitet.

Vad jag dock märker i vissa grupper är att invandrarelever med otillräckliga bakgrundskunskaper känner sig utanför och ofta byter kurs. Jag minns tillfällena då invandrarelever ständigt sökte sig till varandra vid grupparbeten och alltid satt tillsammans. Problemen med detta är att uppenbara eftersom de då diskuterade frågorna på sitt hemspråk och inte fick den avsedda språkträningen. Å andra sidan var svenskarna inte alltid så välkomnande.

I det gamla behörighetssystemet då alla invandrare måste läsa modersmålssvenska (SvB) för att få behörighet till högskolan, var irritationen ofta stor bland svenska elever som ej kunde förstå vad invandrareleverna sade i föredrag och diskussioner. Naturligtvis påverkade detta inläringen negativt. Stämningen var ibland irriterad. Det var också svårt att motivera låga betyg till svenska elever, och att betygsätta invandrarelever med samma mått som infödda svenskar kändes aldrig bra.

De elever jag har idag i mina klasser, elever med nordisk/finsk bakgrund och elever med mycket goda svenskkunskaper som redan har betyg från SVB fungerar utomordentligt och berikar kurserna.

-Jag undervisar i samhällskunskap och denna termin är gruppen blandad svenskfödda - invandrare: Har tidigare upplevt kollisioner turkar/kurder (en gång).

Inverkan på lektionerna är att detta ökar inlevelsen i samhällsfrågediskussionen.

-Ja ibland. Problem som uppstår är språkproblem. Trygghet med egna folkgruppen gör att man sluter sig mot andra grupper. Detta har negativ inverkan på inläringen.

-Ibland . Problem är dåliga språkkunskaper, arbetet går långsamt framåt. Olika inlärningskulturer. För många gäller det att memorera en text, medan vi numera försöker sträva mot förståelse och problemlösning. Mycket tid går åt att tolka språket, mindre tid åt ämnet. Svårt att förstå och tolka uppgifter. Dåligt självförtroende.

2.Vad tror du försvårar integration?

-Det som försvårar integrationen är människors rädsla -jag umgås helst med människor som är lika mig- , och otillräckliga svenskkunskaper.

- -----
-Olika syn på jämställdhet bl a språk.

-Dåliga förkunskaper, dåliga språkkunskaper, dålig laborationsvana. Uppenbarligen bedrivs NO-undervisning helt teoretiskt i många länder. En viktig fråga är i vilken utsträckning man kan kräva att svenskar skall hjälpa icke-svenskar, speciellt i kurser svåra även för svenskar.

3.Hur tror du att eleverna lär sig mest? T ex genom att de enbart arbetar med sin egen folkgrupp eller blandad. Varför?

-Naturligtvis är det en fördel i många situationer med en mångkulturell grupp eftersom erfarenheterna och infallsvinklarna blir fler.

- -----
-Blandad grupp

-Finns inga givna svar, det beror på omständigheterna. Ibland är det bra att styra gruppindelning i samband med laborationer. Idealet hade kanske varit att alltid blanda.

4.Hur tror du att man skulle kunna öka förståelsen och viljan att arbeta med andra nationaliteter?

-Jag tror att vi medvetet kan göra arbetsuppgifter där elevernas olika erfarenheter lyfts fram. Mångkulturella jippon à la språkveckan är bra. Vi kan också ha utbyte klasser emellan med intervjuer om varandras kultur och åsikter i olika frågor. Invandrarna måste lyftas fram som en tillgång.

-Genom att arbeta med andra nationaliteter

-Man måste medvetandegöra fördomar och bearbeta dem.

-Bättre språkkunskaper innan man slussas in i våra intensiva kurser. Det är förödande att tro att man lär sig svenska genom att gå en teoretiskt svår kurs, en kurs som kan vara svår även för svenskar.

4.3 Resultatredovisning

Vi fick in 44 enkätsvar. Respondenterna består av 20 svenskar och 22 invandrare i varierande ålder.

4.3.1 Antal år i Sverige-vilja att alltid arbeta med andra nationaliteter

Här är majoriteten av såväl invandrare som svenskarna positiva till att alltid arbeta med andra nationaliteter.

Som kompletterande svar har de som varit positiva till att arbeta med andra nationaliteter b l a. svarat att det är roligare att arbeta i blandade grupper. Man har också betonat hur viktigt det är att arbeta i blandade grupper då människor från andra kulturer har andra värderingar och synsätt att lösa problem vilket gör att inläringen påverkas positivt. Negativa påpekande är b l a att: ”invandrare talar gärna sitt språk vilket gör att vi inte fattar”. Flertalet personer har även angett personkemi som viktig då man ska arbeta i grupp.

			Antal år i Sverige	Antal år i Sverige		Total
			-10	11 -	Svenskar	
Vilja att alltid arbeta med blandade nationaliteter	Bra	Antal	9	9	13	31
		% Antal år i Sverige	75,0%	75,0%	65,0%	70,5%
	Saknar betydelse	Antal	2	3	6	11
		% Antal år i Sverige	16,7%	25,0%	30,0%	25,0%
	Önskar ej	Antal	1		1	2
		% Antal år i Sverige	8,3%		5,0%	4,5%
Total		Antal	12	12	20	44
		% Antal år i Sverige	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

4.3.2 Antal år i Sverige-upplevelsen av att arbeta med andra nationaliteter

Svenskarna är här överlag positiva liksom invandrarna.

Respondenterna har bla. angett att personkemin är viktigare än nationalitet och att arbeta med andra nationaliteter ger en ökad förståelse och kunskap. Språket kan dock vara ett problem då man angett att: ”det är kul men kan vara svårt att förstå varandra ibland”. En annan respondent har svarat att: ”en liknande bakgrund gör att man förstår varandra.”

Bortfall: 1

			Antal år i Sverige	Antal år i Sverige		Total
			-10	11 -	Svenskar	
Upplevelsen av att arbeta med andra nationaliteter	Bra	Antal	10	11	11	32
		% Antal år i Sverige	90,9%	91,7%	55,0%	74,4%
	Saknar betydelse	Antal	1		8	9
		% Antal år i Sverige	9,1%		40,0%	20,9%
	Önskar ej	Antal		1	1	2
		% Antal år i Sverige		8,3%	5,0%	4,7%
Total		Antal	11	12	20	43
		% Antal år i Sverige	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

4.3.3 Antal år i Sverige- åsikt om arbetsgrupp för optimal inläring

Majoriteten av både svenskar och invandrare är positiva.

Flertalet av de respondenter som fyllt i kompletteringen har angett att man genom sin olika bakgrund tillför inläringen något positivt. Olika erfarenheter och tankesätt gör att uppgiften kan lösas på en annorlunda vis. Språket uppkommer även här som ett problem, dock har tre invandrarkvinnor angett att hennes språk påverkas positivt genom att hon får tillfälle att arbeta med svenskar . En annan invandrarkvinna anger dock att: ”problem med språket gör att jag inte alltid vågar arbeta med svenskar.”

Bortfall: 5

			Antal år i Sverige	Antal år i Sverige		Total
			-10	11 -	Svenskar	
Åsikt om arbetsgrupp för optimal inläring	Egen folkgrupp	Antal	3		1	4
		% Antal år i Sverige	25,0%		6,7%	10,3%
	Svenskar	Antal	2	1	1	4
		% Antal år i Sverige	16,7%	8,3%	6,7%	10,3%
	Blandad grupp	Antal	7	11	13	31
		% Antal år i Sverige	58,3%	91,7%	86,7%	79,5%
Total		Antal	12	12	15	39
		% Antal år i Sverige	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

4.3.4 Nationalitet – arbetsgruppspreferens

Majoriteten av invandrarna föredrar att arbeta med blandade nationaliteter.

Även här benämner respondenterna att olika synpunkter, erfarenheter berikar grupparbetet.

Man lär sig om andra kulturer och ger upphov till fler synvinklar då man arbetar i grupp. En svensk kvinna har svarat: ”det blir mer intressant särskilt när det handlar om religion”.

Språket nämns också i denna fråga som problemkälla då bl a en svensk har angivit att: ”vi talar samma språk vilket gör det lättare att arbeta med svenskar”. En invandrarkvinna nämner att: ”arbetar man med svenskar känner man sig inte som en av dem”.

Bortfall: 6.

			Nationalitet		Total
			Svensk	Icke-svensk	
Arbetsgruppspreferens	Din egen folkgrupp	Antal	3	4	7
		% Nationalitet	18,8%	18,2%	18,4%
	Svenskar	Antal	3	2	5
		% Nationalitet	18,8%	9,1%	13,2%
	Blandad grupp	Antal	10	16	26
		% Nationalitet	62,5%	72,7%	68,4%
Total		Antal	16	22	38
		% Nationalitet	100,0%	100,0%	100,0%

4.3.5 Nationalitet – upplevelsen av att arbeta med andra nationaliteter

Här kan man se att andelen invandrare som är positivt inställda till att arbeta med andra nationaliteter är betydligt större än svenskarnas. Men endast 2 av respondenterna menar direkt att det inte är önskvärt att arbeta med grupper innehållande många nationaliteter.

Flertalet av de respondenter som fyllt i kompletteringen upplever språket som problemkälla när man ska arbeta med andra nationaliteter. Personkemi betonas bl a. som viktigare än nationalitet men också att: ”liknande bakgrund gör att man förstår varandra.”

Bortfall: 1.

		Nationalitet		Total	
			Svensk	Icke-svensk	
Upplevelsen av att arbeta med andra nationaliteter, rc	Bra	Antal	11	21	32
		% Nationalitet	55,0%	91,3%	74,4%
	Saknar betydelse	Antal	8	1	9
		% Nationalitet	40,0%	4,3%	20,9%
	Önskar ej	Antal	1	1	2
		% Nationalitet	5,0%	4,3%	4,7%
Total		Antal	20	23	43
		% Nationalitet	100,0%	100,0%	100,0%

4.3.6 Nationalitet-grupperingsfrekvens

Över hälften av de icke-svenska ansåg att det ofta blev grupperingar meddans endast fyra svenskar ansåg att det ofta blir grupperingar. En orsak till detta skulle kunna vara att svenskarna kanske ser det som ett mindre problem än invandrare och därför inte upplever att det blir grupperingar så ofta.

Flertalet svenska respondenter har angivit att det nästan aldrig blir grupperingar, men invandrarnas svar tyder på att de upplever situationen annorlunda. Många invandrare känner sig utanför och nämner bl a att språksvårigheterna och kulturskillnaderna gör att man föredrar de som är kända för en. En invandrarkvinna nämner att: ”svenskarna helst vill jobba med svenskar, detta gör att invandrare har svårt att komma in i gruppen.” En annan invandrarkvinna betonar språkproblem vid kontakttagande då hon menar att: ”språket är ett problem, många invandrare vågar inte prata med svenskar.” En yngre invandrarkvinna anger att hon tycker synd att ”de” inte känner sig trygga att sitta med svenskar.

Bortfall: 8

			Nationalitet		Total
			Svensk	Icke-svensk	
Grupperings- frekvens	ofta	Antal	4	11	15
		% Nationalitet	25,0%	55,0%	41,7%
	sällan	Antal	12	9	21
		% Nationalitet	75,0%	45,0%	58,3%
Total		Antal	16	20	36
		% Nationalitet	100,0%	100,0%	100,0%

4.4 Resultatsammanfattning

Det som lyfts fram som faktorer som skulle öka förståelsen och viljan att arbeta med andra nationaliteter är undervisning om olika kulturer, att eleverna får arbeta med elever från olika nationaliteter, att bearbeta fördomar och att invandrareleverna får bättre språkkunskaper. Det som kommit fram från lärarenkäterna är att det främst är språket som uppfattas som problem för integration.

Det kommer fram att en lärare uppfattade att det förekom en stor irritation bland svenska elever mot invandrare då dessa inte behärskade språket. ”Stämningen var ibland irriterad”. Någon lärare menar att arbetet går långsamt på grund av språkproblem, där mycket tid läggs åt att tolka språket och mindre tid till ämnet. Detta ger i sin tur dåligt självförtroende åt invandrareleverna.

En lärare tar upp att det som försvårar integrationen är rädsla, där människor väljer att umgås med människor som är lika en själv.

När det gäller elevenkäterna är det främst språket som lyfts fram som problem vid integration. Majoriteten av eleverna är dock positivt inställda till att arbeta med andra folkgrupper.

5. Diskussion

När man ser på de svar som kommit in från lärarenkäterna kan det tyckas vara lite information då de inte gett så långa svar på frågorna. Det har trots detta kommit fram intressant information om dessas syn på integration, där man kan se att språket är det som uppfattas vara det huvudsakliga problemet bakom integrationsproblemen.

Man skulle kunna tänka sig att det blivit fylligare svar vid muntliga intervjuer. Detta hade dock tagit betydligt längre tid och inte varit lika smidigt som att lämna ut enkäterna och låta lärarna svara när de hade tid. Det var inte helt lätt att hitta lärare som var villiga att ställa upp och ännu svårare att kunna boka tid med dessa.

Integrationsfrågor visade sig (som ovan nämnts) vara ett känsligt ämne och flera lärare var direkt ovilliga att ställa upp. Genom att dela ut en skriftlig enkät, gav detta möjlighet för läraren att i lugn och ro se över frågorna och inte oroa sig för att säga något ogenomtänkt som de inte menade.

Det man kan se så här i efterhand är att det kunde varit en fördel med fler lärarenkäter för ett större underlag.

Om man jämför elevernas svar med lärarintervjuerna ser man att svaren är snarlika. Det är överlag språket som kommer fram som problem för integration. Vissa av elevsvaren från invandrarna låter nästan inövade. På frågan om varför han/hon började läsa på Komvux har en invandrarkvinna svarat "För att lära mig svenska och integrera mig i det svenska samhället". Det låter lite uppstyltat och man kan ledas att tro att detta är något som indoktrinerats från annat håll.

Hur hanterar man då kulturella och språkliga olikheter i skolan? Såsom det framkommit enligt Runfors undersökning strävar lärarna efter enhetslösningar. Man vill inte se till skillnaderna hos eleverna och inte särbehandla någon utifrån ursprung, utan strävar efter att alla eleverna ska behandlas lika dvs som svenskar. Det är således tanken om alla som lika värda som ligger bakom detta förhållningssätt. Detta sker i skolan genom att alla invandrare "försvenskas". Rojas (1995) däremot talar om att det måste finnas anpassning från båda håll dvs både från svenskar och invandrare för att en integration ska vara möjlig. Han talar istället om utbyte på jämlik basis där båda ger och tar.

Språket anses centralt för en god inlärning och anpassning till det svenska samhället och kopplas till elevernas chanser att klara sig i samhället. Löfgren (1991) visar i sin studie hur elever med goda svenskkunskaper klarar sig bättre än elever med sämre språkkunskaper både i skolan och på arbetsmarknaden. Man kan fråga sig vad detta beror på. Är det möjligtvis så för att det är denna värdering som finns i samhället, att man är bättre om man kan tala en god svenska än någon som talar med brytning? Skulle man inte kunna vara framgångsrik och kunnig även om svenska språket inte är perfekt?

De flesta håller väl med om att det är en klar fördel att kunna språket i det land man bor i, för att kunna göra sig förstådd och förstå andra, men enligt Runfors är det inte nog med att invandrarna behärskas språket tillräckligt för att kommunicera utan det som efterlyses är en perfekt brytningsfri svenska.

Detta diskuteras av Sjögren som menar att kraven på en sk "god svenska" är samhällets försvar mot det främmande som håller konkurrenter borta. Hon talar om att man genom att värna om språkets kvalitet, värnar man även om språkgruppens identitet. Denna rädsla mot det främmande har enligt Sjögren att göra med de förändringar genom migration som håller på att ske i Sverige när det gäller bl a språket. Detta skapar osäkerhet hos svenskarna, vilket man söker motarbeta genom att kräva att alla ska tala bra svenska så att den gamla svenska ordningen bibehålls. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

Det finns således inga belägg för att man besitter mer eller bättre kunskaper för att man talar en bra svenska, utan istället skulle man kunna tolka det hela såsom Sjögren att kravet "bra svenska" används för att hålla borta det icke-svenska, dvs invandrare från vårt samhälle och därmed också hålla borta det främmande och osäkra. (Sjögren, Runfors, Ramberg (red) 1996)

Att språket ställer till problem i te x. grupparbeten, har angivits av flera respondenter, men hur man använder språket är kanske grunden till varför man upplever språket som ett problem. Daun (1983) påpekar att svenskens mimik är svag och att gester ogillas och Allwood (1981) menar att det anses som låg status att använda sig av känslouttryck vid argumentation. Att man använder sig av samma språk men inte av samma prosodi kan också vara ett problem när man arbetar i grupp och ska komma överens och när, var, hur och vad som ska göras.

Löfgrens studie (1991) påvisar att elever med bättre kunskaper i svenska klarar sig bättre i samhället. Lundberg (1991) diskuterar de koder och regler som förmedlas genom uppfostran och socialisationen. Detta gör att man kan tolka Löfgrens studie (1991) att de invandrare som har bättre kunskaper i svenska har kommit längre, än de med sämre svensk kunskaper, med att knäcka de koder som svenskarna omger sig med. Detta i sin tur gör att invandraren kan utveckla ett nytt offentligt och privat jag, där han/hon lättare får kontakt med svenskar och på så vis minskar sin rädsla att umgås med svenskar, såsom det framkommit i enkäten att vissa invandrare känner rädsla i sina möten med svenskar.

Andra faktorer som försvårar integrationen och kontaktagandet mellan svenskar och invandrar är de sekvenser som Allwood (1981) nämner som initiala, mediala och finala sekvenser. Dessa sekvenser innehåller åtskilliga koder där man i samtalsgången kommer överens om något eller kanske tackar för senast. Även turtagande, feedback och kroppsavstånd ger, liksom föregående sekvenser, upphov till problem vid interkulturella kontakter. En svensk kan undvika interkulturella kontakter eftersom han/hon känner sig besvärad av t. ex. kroppsavståndet.

Både i lärarenkäterna och elevenkäterna visar det sig att språket försvårar de interkulturella kontakterna. I lärarenkäterna framkommer det också att man måste medvetandegöra fördomar för att bearbeta dem men där står inte vad som ska bearbetas. Lundberg (1991) benämner fyra olika moment i den interkulturella undervisningen som ska ge individen ett självmedvetet perspektiv på sin egen kultur. Att bli uppmärksam på ens egen kulturs särdrag, exempelvis de Daun (1983) diskuterar, gör att man får en grund att vila sig på då man jämför olika kulturer. På så vis kommer man bort från själva språket och börjar diskutera andra väsentliga delar i kommunikationen som är problematiska vid interkulturella kontakter dvs. icke-verbalt beteende. Detta beteende är en blind punkt som är omedveten och som styrs av implicita regler, vilket Hall (1984) benämner som en underliggande kulturnivå eller "primary level culture". Att inte vara medveten om denna blinda punkt är att inte kunna se det egna kulturella kommunikationsmönstret vilket kan ses som etnocentrism.

Enligt Lundberg (1991) kommer man som individ till insikt om den kulturella variationen då man stöter på en främmande kultur och genom medvetenhet kan man undvika interkulturella missförstånd. Vad vår undersökning bl a visar är att det finns en medvetenhet om kulturella skillnader, men problematiken som de interkulturella mötena kan innebära härleds till att invandrare inte kan det svenska språket. Detta visar att det inte räcker för en individ att bara stöta på en främmande kultur och sedan har man en annan medvetenhet om sig själv och sin tillvaro. Värderingarna som enligt Lundberg (1991) styr omvärldsuppfattningen är omedvetna och förblir det tills man gör dem medvetna, vilket likt den kulturella medvetenheten som Lundberg (1991) nämner, inte händer på en skolrast utan det krävs fallet en långsiktig lärar/elev samverkan för att nå detta mål. Att enbart problematisera kring språket utgör en ytlig problematisering av integrationen där man inte söker förståelse kring roten till individens handlande vilket kan mycket väl i slutändan leda till att fördomar och gruppidentitet förstärks (se Baumans, 1990) resonemang om vi och dom.

Skolan lär enligt Runfors ut att man ska bortse från kulturella skillnader och istället ska alla knytas samman genom det gemensamma svenska. (Sjögren, Runfors, Ramberg, 1996) Genom att skolan poängterar att man måste lära sig en bra svenska och även en felfri och brytningsfri svenska för att klara sig i samhället, lär skolan på samma gång ut att något annat inte går att acceptera. Dessa värderingar bär sedan eleverna, både svenskar och invandrare, med sig ut i samhället, vilket gör att de blir samhällets värderingar. Detta skapar utan tvekan en segregering i svenskar och ickesvenskar då man hela tiden medvetandegör skillnaderna dessa emellan genom att hela tiden betona det som utgör en tydlig skillnad, Detta sker dock inte för att lärarnas avsikter är att medvetet kränka eleverna genom att ignorera deras bakgrund och kultur. De handlar i tro om att det ska leda fram till ett jämlikt samhälle där alla ska ha lika möjligheter.

Dessa värderingar från skola och samhälle skulle kunna förklara att svaren från lärarenkäterna och elevenkäterna är så lika dvs alla menar att det är språket som är ett problem, och är överens om att det är en av de viktigaste delarna att koncentrera sig på för att en integrering ska kunna ske. Det blir samhällets värderingar då skolan är en spegling av samhället och även en del av det som skapar samhällets värderingar.

Segerstad et al. (1996) talar om betydelsen av att få använda sina egna referensramar för att kunna lära sig något. Elever måste få använda sina erfarenheter för att kunna förstå och organisera världen och detta utgör basen för att kunna skaffa ny kunskap. Om elevernas referensramar och erfarenheter ignoreras kan inläring försvåras och dessutom skapa besvikelse, vilket blockerar förmågan att lära. (Segerstad et al. 1996)

Om det då, som ovan diskuteras, sker undervisning där lärare försöker göra alla elever till svenskar och inte tar hänsyn till kulturella skillnader och olika bakgrunder, skulle detta leda till problem i inläringen för invandrarelever.

Det handlar här även om betydelsen av att bemästra, att kunna förstå och hantera de situationer man stöter på. Läraren har här enligt Segerstad stor påverkan när det gäller elevernas möjligheter att bemästra i det att möjligheten att bemästra begränsas om läraren inte låter eleven använda sina egna referensramar och erfarenheter.

Så länge som inställningen är att invandrare måste lära sig svenska och att det till stor del är invandrarna som måste anpassa sig till det svenska samhället kommer detta ge en negativ påverkan på inläring för främst invandrare, då de inte får möjlighet att använda sina referensramar och erfarenheter. Det framkom från en av lärarenkäterna att stämningen blev irriterad i klasser där invandrare hade svårt med språket och en kommentar från en elev var

”har en känsla av att det är vi svenskar som ska anpassa oss till invandrarna när det trots allt är de som kommer hit”

Svenskarna måste börja anpassa sig efter de invandrare som kommer till Sverige för att en integrering ska kunna ske.

Undersökningen som gjorts visar en väldigt positiv syn på att arbeta i grupper med blandade nationaliteter och språket ses som enda hinder i själva grupparbetet. Flera hävdar även att personkemin är viktigare än etniskt ursprung och att man drar åt samma håll. Det har påpekats att interkulturella gruppammansättningar berikar arbetsprocessen, vilket påvisar en stor acceptans mot kulturella olikheter. Man påpekar även att den mångkulturella gruppammansättningar påverkar resultatet positivt. Flera svar har påpekat att de olika erfarenheterna man har gör att nya infallsvinklar på problemlösning tillkommer. Mer förvånande är att en lärare anmärkte på i vilken utsträckning svenskar ska hjälpa icke-svenskar. Det tyder på att respondenten anser att svenskar förlorar kunskap då de måste hjälpa de långsammare invandrarna och att de mångkulturella grupperna sänker kvaliteten på utbildningen. Att vara lärare för en mångkulturell klass medför att man ställs inför åtskilliga hinder i sin undervisning, exempelvis olikhet i kommunikationsmönstren. Det är inte automatiskt så att det alltid är fel på eleverna när de inte förstår något. Ibland bör man ställa sig frågan om jag, som lärare, undervisar på ett felaktigt vis eller att jag, som lärare, inte tagit reda på vilka förutsättningar som är givna.

Sverige kan enligt Hall (1984) benämnas som ett ”high-context culture” vilket innebär att Sveriges befolkning har en relativt likartad värderingsgrund. Detta håller på att förändras. Allwood (1981) påpekar den dynamiska process där denna värderingsgrund förändras i och med invandringen. Detta är givetvis positivt ur invandrarnas synvinkel, men frågan är om värderingsgrunden förändras i hela samhället, eller förändringen först och främst sker i de kretsar som invandrarna kommer i kontakt med svenskar. Detta innebär i så fall ett fortsatt segregerat samhälle där invandrarna fortfarande är en grupp som betraktas, enligt Bauman, (1990), som en ”dom” grupp i vårt samhälle.

I en ”high-context culture” använder man sig av ”restricted codes” som innebär att allt i kommunikationsmönstren inte är synligt. Detta gör att man delar en viss mängd grundinformation. Just dessa koder försvårar lärararbetet avsevärt ju fler nationaliteter som återfinns i en klass. Given kunskap för svenska elever får upprepas för invandrarelever. Detta påverkar tempot negativt och som lärare får man svårt att hinna med de tänkta uppgifterna. Detta kan leda till en frustrerande arbetssituation där man som lärare ser problemen som större än nyttan med en mångkulturell klass, liksom de intervjuade lärarna.

Segerstad et al. talar även om betydelsen av att tillhöra, att kunna bidra med kunskap eller information till en grupp som uppfattas vara av betydelse. Detta ger trygghet, säkerhet, meningsfullhet och motivation att lära. Behovet att tillhöra dvs behovet av trygghet och säkerhet är enligt Segerstad en viktig utgångspunkt för viljan att lära.

Från elevenkäterna framkom att det ganska ofta bildas grupperingar där svenskar arbetar för sig och invandrare för sig. Detta uppfattas som tråkigt av många invandrare och de känner sig utanför och tycker det är pinsamt att försöka skapa kontakt med svenskar på språksvårigheter och vågar härav inte ta kontakt. Några menar även att det känns tryggare att arbeta med folk från sin egen folkgrupp. Någon invandrare uppfattar det även som att svenskarna är rädda för det främmande och en annan att svenskarna helst vill arbeta med svenskar, vilket gör det svårt för invandrare att ta sig in i gruppen. Olsson et.al (1996) studie påvisar ungdomars syn på kulturmötet. Deras relationer med svenskar är genomgående mer positiv än äldre invandras. Trots detta söker man sig till andra invandrare då man söker efter

samhörighet. Brändefors et al (1983) diskuterar invandrades identitetsproblematik, där invandraren tvingas ta ställning för eller mot sin gamla kultur. Ställningstagandet individerna gör, påverkar deras integration i den nya kulturen. Väljer man ställning för sin gamla kultur kan det innebära att man segregeras och hamnar utanför samhället där ”vi och dom” förhållandet stärks. Invandrarungdomar ställs inför att vara lojala mot sina föräldrar eller kanske rätta sig efter vårt normsystem som kan väcka föräldrarnas ogillande. Detta ger naturligtvis ingen trygg lärosituation och skulle därför enligt Segerstad påverka inläringen negativt.

Från både elever (svenskar såväl som invandrare) och lärare i undersökningen har det framkommit att alla efterlyser kunskaper och undervisning i olika kulturer för att öka förståelse och integration. Detta kan tolkas som att det saknas undervisning om olika kulturer eller att undervisningen om detta är otillräcklig.

Något som skolan kan förbättra är således att man ser till att undervisning om andra kulturer införs eller ökas, för att få en ökad förståelse för andra kulturer än ens egen. Det gäller även att se till att det inte bara är invandrarna som ska anpassas efter det svenska samhället och skolan utan att även den svenska skolan och samhället anpassar sig efter invandrare.

Alla elever måste få använda sig av sin referensram och sina erfarenheter för att kunna lära och skolan måste därför se till att eleverna har möjlighet till detta.

När det gäller språkkunskaper är det naturligtvis rimligt att se till att alla elever lär sig svenska så att de kan göra sig förstådda och förstå andra människor, men man behöver här inte gå till överdrift och lägga tid och energi på att alla ska tala brytningsfri svenska. Istället borde skolan lägga tid på att poängtera att det är ok att vara olik och att det som är främmande inte behöver hota det svenska samhället. Då skulle denna besatthet av språklig renhet troligtvis tonas ner och inte längre ses som en orsak till integrationsproblem.

Något man kan börja med att se över är den motsägelsefulla läroplanen som säger att man ska ta tillvara den kulturella mångfald som finns i dagens Sverige och att man ska förstå och kunna leva sig in i andras villkor och värderingar, medan det samtidigt sägs att skolan skall fostra eleverna i värderingar som är förankrade i Sverige och kristen etik och västerländsk humanism, samt att läraren ska ta avstånd från det som strider mot dem. Vidare så står det att föräldrarna ska kunna skicka sina barn till skolan förvissade om att de inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.

Vi har under arbetets gång, till viss del, blivit uppmärksammade på ämnets känsliga karaktär. För att utveckla arbetet skulle man kunna genomföra djupintervjuer. En betydligt mer spännande metod skulle helt enkelt vara att anmäla sig till en kurs på Komvux, vilket skulle medföra att man kunde göra observationer kring ämnet, men samtidigt vara anonym för deltagarna.

Referenser

- Allwood, J. (1981). *Finns det svenska kommunikationsmönster?*, Ur: Vad är svensk kultur? Papers in Anthropological linguistics 9. Göteborg.
- Allwood, J. (1980) *Ickeverbalt kommunikation- En översikt*. Ur: Papers in anthropological linguistic 2. Göteborg.
- Bauman, Z. (1990) *Att tänka sociologiskt*. Cox & Wyman Ltd.
- Brändefors, J-O, Lundberg, U & Oskarsson, V. (1983): *Vi och dom*. Lund: Studentlitteratur.
- Daun, Å (1983). *Svenskhet som hinder i kulturmötet*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hall, E.T (1984) *The Dance of Life – The Other Dimension of Time*, Anchor Press/ Doubleday & Company Inc. New York.
- Hofstede, G. (1991). *Organisationer och kulturer – om interkulturell förståelse*. Lund: Studentlitteratur.
- Hård af Segerstad, H. Klasson, A. Tebelius, U. (1996). *Vuxenpedagogik - Att iscensätta vuxnas lärande*. Studentlitteratur: Lund.
- Lpo 94 (1994). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Lundberg, P. (1991). *Utbildning och träning för interkulturell kommunikation kompetens*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfgren, H. (1991). *Elever med annat hemspråk än svenska*. Malmö: Institutionen för pedagogik och specialmetodik Lärarhögskolan.
- Olson, M, Göcmen, F & Eriksson, A. (1986) *Inte lika svensk som du...* Norrköping: Statens invandrarverk
- Patel, R. Davidsson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Rojas, M (1995). *Sveriges oälskade barn. Att vara svensk men ändå inte*. Stockholm: Brombergs.
- Runfors, A (1993). *För barnens bästa. Lärarperspektiv på andraspråksinläring*. Tumba: Sveriges Invandrarinstitut och museum.

Sjögren, A, Runfors, A och Ramberg, I (1996). *En "bra" svenska? Om språk, kultur och makt*. Stockholm: Mångkulturellt centrum

Söderlindh Franzén, E. (1990) *Lära för Sverige. En studie av utbildningsproblem och arbetsmarknad för invandrare i grundutbildning för vuxna (grundvux)*. Stockholm: Stockholms Universitet.

Bilaga 1

Lärarenkät

Skriftliga intervjufrågor:

Fråga 1

A/ Upplever du att det finns integrationsproblem, d v s att olika folkgrupper grupperar sig och att detta skapar problem i undervisningen?

B/ Om ja:

Vad är det för problem som uppstår?

C/ Vilken inverkan har detta på inläringen?

Fråga 2

Vad tror du försvårar integration?

Fråga 3

Hur tror du att eleverna lär sig mest? Te x Att de enbart arbetar med sin egen folkgrupp eller blandad.

Varför?

Fråga 4

Hur tror du att man skulle kunna öka förståelsen och viljan att arbeta med andra nationaliteter?

Bilaga 2

Elevenkät

Fråga 1 bakgrundsinformation

A/ Ålder:

B/ Kön:

C/ Nationalitet:

D/Antal år i Sverige (om ej svensk):

E/Studerar du heltid eller deltid?

F/ Vad gjorde du innan du började studera på Komvux?

Fråga 2

Varför började du studera på Komvux?

Fråga 3 (Stryk under det förslag som du stämmer bäst in på dig)

Vilken grupp föredrar du att arbeta med?

A/ Din egen folkgrupp

B/ Andra invandrargrupper

C/ Svenskar

D/ Blandad grupp

Motivera: _____

Fråga 4 (Stryk under det alternativet som stämmer bäst in på dig)

Blir det grupperingar på så sätt att t ex svenskar jobbar för sig och invandrare för sig?

A/ Ofta

B/ Ganska ofta

C/ Ibland

D/ Nästan aldrig

Vad tycker du om detta? _____

Fråga 5 (Stryk under det alternativet som stämmer bäst in på dig)

Vad skulle du tycka om att alltid arbeta i grupper med blandade nationaliteter?

A/ Bra

B/ Ganska bra

C/ Saknar betydelse

D/ Helst inte

E/ Absolut inte

Varför: _____

Fråga 6 (Stryk under det alternativet som stämmer bäst in på dig)

Hur tror du att du skulle lära dig mest, vid te x. ett grupparbete? Genom att arbeta med:

A/ Din egen folkgrupp

B/ Andra invandrargrupper

C/ Svenskar

D/ Blandad grupp

Varför tycker du så? _____

Fråga 7 (Stryk under det alternativet som stämmer bäst in på dig)

Hur upplever du att arbeta med andra nationaliteter?

A/ Bra

B/ Ganska bra

C/ Saknar betydelse

D/ Inte så bra

E/ dåligt

Varför: _____

Fråga 8

Hur tror du att man skulle kunna öka förståelsen och viljan att arbeta med andra nationaliteter?

Svar _____

Tack för din medverkan
Kristina & Niklas

